

Prokopp Mária

Isteni fény

Ruzsa György: Hogyan nézzük az ikonokat?

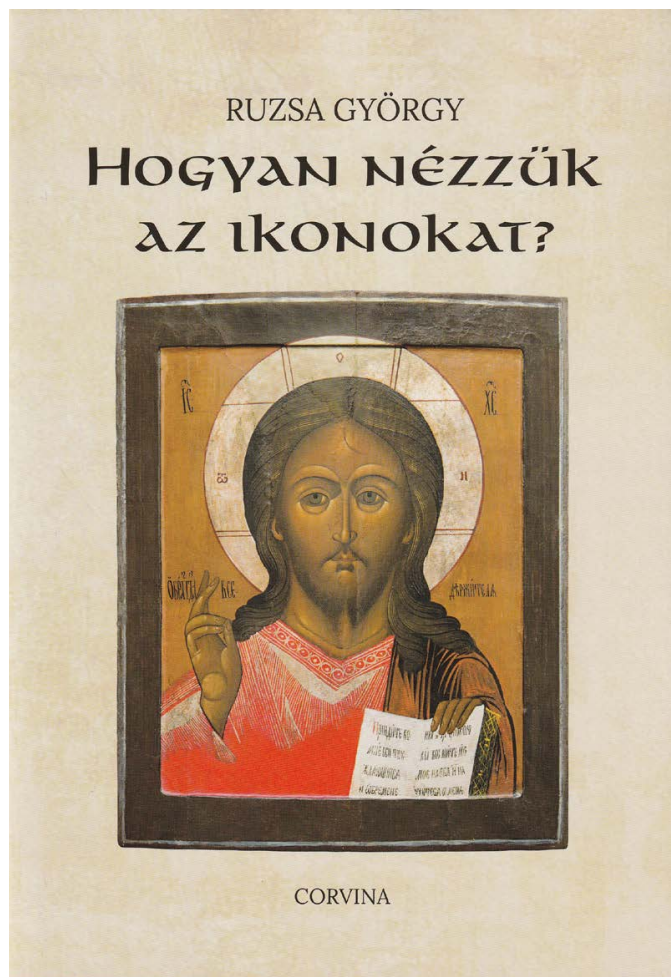
Corvina Kiadó, Budapest,
2020, 183 oldal, 55 színes kép

Örömmel hívom fel az Új Művészet olvasóinak a figyelmét Ruzsa György legújabb, ikonművészettel foglalkozó kötetére, amely minden eddiginél eredményesebben nyitja fel a szemünket és a szívünket az ikonművészet titkára.

Kezdi a technikai ismeretekkel, amelyek minden esetben szoros kapcsolatban vannak teológiai jelentésükkel. Sajnos sokan még ma is úgy gondolják, hogy az erősen hagyományörző, sok előírást követő ikonok távol állnak a művésztől. Ismeretes, hogy a keleti kereszténységnek ezeket a táblaképeit szigorú szabályok szerint festették. E szabályokat hermeniákban, ikonfestő kézikönyvekben rögzítették. Voltak, akik az ikonfestőket egyenesen a teológusok rabszolgáinak nevezték. Ezekre a kérdésekre Maximilian Volosin orosz költő és festő egy kérdő mondatos címadású könyvében válaszol. *A Mire tanítanak az ikonok?* című, 1914-ben megjelent művében az ikonfestő kánonok iránti tiszteletét a költőnek a versformák iránti természetes vonzódásával hasonlítja össze. „Vajon nem ugyanezt teszi-e a költő, amikor valamely szigorúan meghatározott formához, például a szonetthez nyúl, és ebbe az előre kimunkált ritmikai és logikai alakzatba önti lelkének lírai állapotát? A művészet mélyeséges és organikus megnyilvánulásaiban mindig észrevehető a növény kanonikus szára, hajtásain pedig az egyéni alkotás szabad virágai.”

Ez az alapgondolata Ruzsa professzor ugyancsak kérdőjeles című nagy könyvének, ezt fejti ki részletesen az esztétika és a teológia sajátos összefonódását elemezve. Külön fejezet szentel az ikon anyaghasználatának és a készítés technikájának, de ezt is összeköti a teológiai vonatkozásokkal. Sokat foglalkozik a leukosszal, mely alapozó funkcióját tekintve azonos a bólusszal, melyet a középkori itáliai festők oly nagy szaktudással alkalmaztak. Ez a vasoxidot tartalmazó anyag vöröses színű, míg a leukosz kréta- vagy gipsztartalma miatt fehér. Az ikonfestők ebben is szimbolikus jelentés találtak, szilárdsága az állandóságra, az örökkévalóságra, míg fehér színe a tisztaságra emlékeztet.

Az arany használatakor arra is gondoltak az ikonkészítők, hogy az már évszázadok óta ismert, megbecsült anyag, nem változik, nem oxidálódik, s ez is az állandóság, az örökkévalóság érzetét kelti. A korai ikonoknál igen vékony laparanyat használtak, hiszen ez tükrözi vissza szinte teljességgel a ráeső isteni fényt. Az aranyozás külön szakmának, igen megbecsült mesterségnek számított. Olyan érdekességet is megtudhatunk, hogy a lapis lazuliból, vagyis a lazúrkőből készült kék

festék az arany után az ikonfestészet legfontosabb színe volt, az égi szféra jelzésére szolgált.

A szerző az alapvető technikai kérdések után az ikonok ikonjának, Andrej Rubljov *Őszövetségi Szentháromság*-ikonjának transzcendenciájába vezet be az olvasót. A keresztény Isten-fogalom tanítását a 14. századi orosz szerzetes-festő a művészet eszközeivel, a színek, a vonalak érzékenységevel és a lélek vezette tökéletes szerkesztéssel jeleníti meg és teszi átélhetővé. A művészettörténeti elemzés remek példája az a hat oldal, amellyel a jeles bizantinológus segíti az olvasót a mű megközelítéséhez a címben felvetett kérdésre válaszolva. A könyvtárnyi irodalomba is bevezetést kap az olvasó a kép titkait feltáró elemzést követő többoldalas jegyzetekben.

A kötet további oldalain az orosz ikonfestészet magyar kapcsolatai tárulnak elénk. A Szent István udvarából Kijevbe érkezett három magyar testvérből a kijevi Barlangkolostorban ortodox szentekké vált Magyar Mózes, Magyar Efrém és Magyar György ikonábrázolásairól, továbbá a két máriapócsi Szűz Mária-ikonról, galántai Esterházy Pál (1635-1717) hercegnek egy korai novgorodi ikonjáról, továbbá a híres *Vlagyimiri Istenszülő*-ikonról szólnak az írások.

A könyv második részében ötvenöt jó minőségű, nagy méretű reprodukcióhoz írt kommentárok teszik teljesebbé ismereteinket. Érdeemes felfigyelnünk arra, hogy a bemutatott, 17. század végi réz- és ezüstborítású *Barlangkolostori Istenszülő*-ikonhoz hasonlót őriz az esztergomi Keresztény Múzeum is.